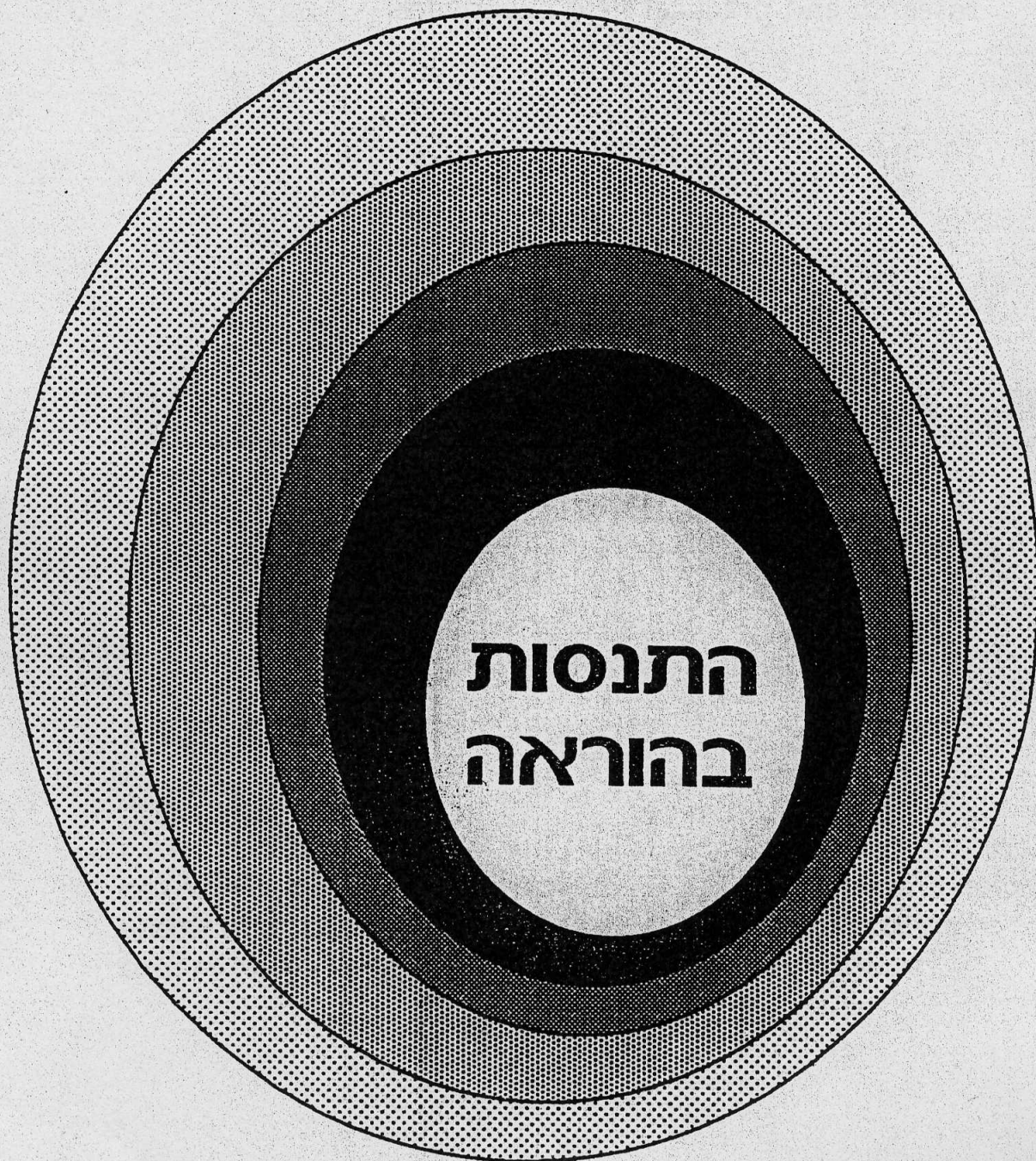

מדריך לצפייה לאבחון ולמשוב בתהליך ההוראה

המכללה לחינוך גופני ע"ש זימון במכון וינגייט

For Daryl, from whom we learned to integrate theory;
research and practical field experience.

נורית הררי
מדריכה פדגוגית ומאמנת
התעמלות בכירה
מכללת "אהלר"

ד"ר ישראל הררי
ראש המחלקה למקצועות הספורט והתנועה
המכללה לחינוך גופני ע"ש זינמן
במכון וינגייט

1992

תוכן העניינים

עמוד

2	מבוא - ד"ר ישראל הררי ונורית הררי	.1
4	הנחיות למורה המאמן	.2
6	תכנון תהליך ההוראה	.3
8	הנהגת הכיתה	.4
10	תדרוך	.5
14	שליטה בתכנים ובניתוח מיומנויות (הידע של המורה)	.6
16	תקשורת התנהגותית ויצירת אווירה חמה בכיתה	.7
18	מתן משוב	.8
20	התלהבות המורה	.9
21	מקורות	.10
22	דף צפייה רב-תכליתי	.11
34	דף משוב	.12

מ ב א

במחקרים העוסקים בהכשרת מורים מוצגים ממצאים רבים, המורים על כך שההתנסות בהוראה היא הגורם החשוב ביותר בתהליך הכשרתו של פרח ההוראה.

קבוצת המחקר של הולמס (1986) מציינת, שניתן לראות את ההצלחה בתקופת ההתנסות כגורם מנבא להצלחה בהוראה בעתיד. מספר מחקרים, שעסקו בנושא זה אימתו את ההנחה, שלהתנסות יש חשיבות מכרעת בהגדלת מוכנותו של הסטודנט למקצוע ההוראה (מנסיני, גוס ופריי, 1982).

למרות האמור לעיל רבים מן העוסקים בתהליך ההכשרה מטילים ספק בערכו של תהליך ההתנסות, כפי שהוא מתבצע הלכה למעשה בבית הספר. לוק (1979) מסתמך על מספר מחקרים, שנעשו בנושא, וטוען, כי השפעתו של המדריך הפדגוגי על התפתחותו של פרח ההוראה אינה משמעותית, וכי בעל ההשפעה המרבית בתהליך זה הוא המורה המאמן, שממנו לומד המורה לעתיד בדרך שוליתית, מה יצלח בשדה. בדרך זו לומד פרח ההוראה להסתגל למערכת הקיימת, ואינו מחדש, משפר או משפיע. לדעה זו יש תימוכין במאמרו של Schempp (1983), המציין, כי ההתנסות בהוראה היא תהליך כפייתי של הכנסת כוח עבודה חדש לדפוסי עבודה קיימים. חלק מפרחי ההוראה זונח בתהליך זה התנהגויות הוראה, שלמד במוסד המכשיר, ופועל על פי עקרון ההישרדות.

סילברמן (1970), טוען, כי הסיבה לחוסר יעילותה של ההתנסות כיום היא אי מתן הכשרה מספקת למורה המאמן. ברוב המוסדות הוא נבחר לתפקידו באופן מקרי וללא הכנה מקצועית מתאימה, ומשום כך אין בידי האמצעים לעזור לפרחי ההוראה בתחילת דרכם המקצועית.

טנהיל וזקרצ'ק (1988) מצאו במחקרם חיזוק לצורך הדחוף בהקניית מיומנויות הדרכה למורים מאמנים, מיומנויות, שתאפשרנה להם לשפר את הממד האיכותי של תהליך ההדרכה.

המוסדות להכשרת מורים סובלים בהווה מבעיות תקציב ומהגבלה במשאבי הזמן והכסף המופנים לצורך הדרכתו המקצועית של פרח ההוראה בבית הספר. נוכח המציאות ונוכח ממצאי המחקר בדבר השפעתו הדומיננטית של המורה המאמן בתהליך ההתנסות בבית הספר (אוונס, 1968; פריבוס, 1977; לוק, 1979; לוק, 1984) נראה, שהפתרון המעשי לייעולו של תהליך ההכשרה ולחינוכו של דור מורים חדש, הוא בהפיכתו של המורה המאמן לשותף שווה בתהליך ההכשרה. אין הכוונה לכך שהמורה המאמן יחליף את המדריך הפדגוגי, אלא לכך שיתקיים שיתוף פעולה הדוק בין השניים. שיתוף פעולה זה יביא לאחידות הן בכלים והן באסטרטגיות ההנחיה, וימנע מתחים מיותרים מפרח ההוראה, שמוצא את עצמו בין הפטיש לסדן, וזאת בתקופת התנסותו האמורה לקבוע את דרכו המקצועית בעתיד. הכשרתו של המורה המאמן לתפקיד של שותף שווה דורשת השקעה של זמן מן המדריך הפדגוגי ומן המורה המאמן ושל משאבים כספיים ממוסדות ההכשרה.

תכליתה של חוברת הדרכה זו היא לעזור למורה המאמן בתהליך ההנחיה, ולקרב את עמדותיו לאלה של המדריך הפדגוגי. החוברת מעניקה למורה המאמן כלים לצפייה, לאיבחון ולמתן משוב במציאות הקיימת בבית הספר.

הנחיות למורה המאמן

מטרת החוברת היא לעזור לך, המורה המאמן בצפייה, באיבחון ובמתן משוב שיטתי לפרח ההוראה בתנאי בית הספר.

כידוע, חיזוק חיובי הינו גורם מדרבן לשיפור ההתנהגות, לכן נקודת המוצא לשיפור תהליך ההוראה היא באיתור המיומנויות וההתנהגויות בהן מגלה פרח ההוראה שליטה ובמתן משוב חיובי להתנהגויות אלו. בו בזמן יש להפנות את תשומת לבו של הסטודנט למיומנות (או שתיים) הלוקה בחסר ולחפש דרכים לשיפור. ההתקדמות צעד אחר צעד, תוך הצבת מטרה מוגדרת, התרגול והמשוב העקבי יבטיחו את הקניית ההתנהגות הנדרשת ויגבירו את הסבירות לשימוש בה בעתיד.

בתחילת שנת הלימודים תודגשנה בעיקר מיומנויות התכנון, הארגון והניהול. מיומנויות אלה מהוות בסיס לניווט יעיל של הכיתה.

בשלב הבא תתמקד הצפייה וההנחיה באופן הצגתם של תוכני הלימוד (תדרוך) ובאיכות הוראתן של משימות ההוראה.

בהמשך התהליך יודגשו איכויות המשוב, התקשורת ההתנהגותית, התלהבותו של המורה והאווירה הנוצרת באולם ובמגרש ספורט.

בחוברת תמצא שבעה פרקים אשר יעזרו לך לעקוב אחר מיומנויות ההוראה המצוינות למעלה. בחר את הפרק המתאים, קבע את מיומנויות המטרה, צפה בהן באופן שיטתי והערך את יכולתו של פרח ההוראה בהתאם.

תן זעתך לנקודות האלה:

1. עליך להדריך את הסטודנט ולהכינו בהדרגה להוראה בבית הספר.
 2. עזור לו בקביעת תכנית העבודה ובהכנת מערכי שיעור ספציפיים לבית ספרך.
 3. צפה בשיעוריו ותן לו משוב בע"פ ובכתב על מידת התקדמותו בכל יום הוראה.
 4. תן לסטודנט משוב חיובי על מיומנויות והתנהגויות שבהן הוא שולט היטב.
 5. מקד את תשומת לבו לנקודות שעליו לשפר (הימנע מעודף מידע).
 6. רשום הנחיות מתודיות ומשימות להמשכו של תהליך ההתנסות ודא ביצוען.
- לצורך מתן משוב בכתב (לאחר כל שיעור) השתמש בדפי המשוב המצורפים בסוף החוברת. תן לסטודנט את המקור ושמור את ההעתק המצורף לצורך בקרה של איכות הביצוע.
- מטרתם של החוברת ושל דפי המשוב היא לסייע לך במעקב אחר התקדמותו של פרח-ההוראה: באיתור של ההתנהגויות החיוביות ושל נקודות התרפה, בהקניית הרגלים חדשים ובהבטחת השימוש בהם עד הפיכתם לחלק אינטגרלי ממכלול הרגלי עבודתו.

זכור:

שליטה במגוון מיומנויות הוראה והשימוש בהן במקום
ובזמן הנכון, יאפשרו למורה לעתיד לשפר את יעילותו
ולהתמחד בהצלחה עם מורכבותו של תהליך ההוראה-למידה.

תכנון תהליך ההוראה

תכנון תהליך ההוראה לטווח הקצר ולטווח הארוך ייעשה לפי מטרות החינוך הגופני, שנקבעו במשרד החינוך, בבית הספר ובקרב צוות המורים לחינוך גופני. המטרות הן הצהרת כוונות, המציינות את יכולת הביצוע של התלמיד בסיומו של תהליך ההוראה-למידה (הרי 1989: 58).

יש לתכנן את תהליך ההוראה על פי צורכי הלומד ולהתאימן לתנאי הסביבה הלימודית הקיימים בבית הספר.

תכנון תהליך ההוראה:

קריטריונים והנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות תכנון תהליך הוראה:

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	הגדרה ברורה של תכליות ההוראה	מנסה בברור את התכליות. מעביר מסרים ברורים לתלמידיו על מטרות השיעור ועל ההישגים, שעליהם להשיג בסיומו של תהליך ההוראה.
2	בדיקת "מצב הכניסה" של הכיתה (Baseline) בתכנה הייחודית של השיעור	בודק יכולת אישית ייחודית לצורך הוראת התנהגויות לימודיות והתנהגויות חברתיות.
3	התאמת החלק המכין לתכליות השיעור	החלק המכין כולל התנסויות רלוונטיות לנושא העיקרי של השיעור.
4	תכנון משימות מגוונות ומדורגות (מן הפשוט אל המורכב)	שולט במבנה של התכנים. מכיר משימות רבות ומגוונות ומשתמש בהן במהלך השיעור. בונה את המשימות על פי עקרון ההדרגתיות: מן הקל אל הכבד, מן הפשוט אל המורכב.
5	יצירת זיקה בין תוכן השיעור ובין התנסויות קודמות של הלומדים	משתמש במיומנויות היסוד והעקרונות שנלמדו בעבר להוראת תכנה חדשה. חוזר על יסודות שנלמדו לצורך שיפור ההרגל התנועתי ולחיזוקו.
6	תכנון המעורבות הרצויה של התלמידים במשימות ההוראה	בוחר באופני הארגון המתאימים לתכנה הנלמדת, ללומדים ולמקום ההוראה כדי להרבות את מספר תגובותיו האיכותיות של התלמיד במהלך השיעור.
7	תכנונו של ארגון ההוראה לפרטי פרטים (אופני ארגון), להגברת יעילותו של תהליך ההוראה	ממקם את התלמידים במקום מתאים, מגדיר את שטח ההתנסות, ותוחם אותו. מבצע מעברים מהירים מתרגיל לתרגיל וממקום למקום. ממקם את הציוד במקום מתאים לצורך תרגול ולשמירה.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
8	תכנון קפדני של אופן ניצולו של זמן השיעור	מארגן ביעילות את התלמידים, מתכנן בקפדנות מעברים, מנסח הוראות קצרות ומדויקות, משתמש בסימנים מוסכמים כדי לזכות בתשומת לבם של התלמידים בתחילת הפעילות ובסיומה.
9	תכנון משימות המתאימות לתלמידים בעלי יכולת שונה	מתחשב בשונותם של הלומדים ומתכנן בהתאם לשונות זו.
10	ניצול יעיל של השטח העומד לרשותו. בחירתם של הציוד המתאים ושל עזרי ההוראה המתאימים לתכליות השיעור	משתמש בתבונה בשטח ובציוד העומדים לרשותו. מנצל ביעילות עזרי הוראה וציוד המתאימים לתכליות השיעור, לפעילויות הלמידה ולתנאי בית הספר.
11	הכנה מראש של המתקן ושל הציוד הדרושים לשיעור תוך שמירה על כללי הבטיחות	זואג לתקינותו של הציוד הדרוש לפני השיעור (ניפוח כדורים וכו'). ממקם את הציוד, במקום שהגישה אליו קלה ושאיסופו מתאפשר במהירות וביעילות.
12	הימנעות מהוראת חומר רב מדי בשיעור אחד	מכיר בעובדה, שרק כמות מוגבלת של חומר נקלטת ביחידת זמן נתונה. מקפיד על איכות הביצוע של התרגילים ולא רק על כמותם כבר בשלבי ההוראה הראשונים.
13	תכנון הכלים להערכת הלמידה בשיעור והשימוש בהם	משתמש בכלים מגוונים להערכה אובייקטיבית של הישגי תלמידיו (בשיעור: א) מבחני הישגים ב) מבחני ביצוע (טכניקה) ג) מבחן ידע.

בקיאותו של פרח ההוראה בתכנה הנלמדת ניתנת לאבחון בבדיקת מגוון משימות ההוראה

שבחר ובדרך הצגתן "ההדרגתית" ללומדים בשלבי השיעור השונים.

הנהגת הכיתה

ארגון הכיתה וניהולה (הנהגת כיתה) הוא תהליך בסיסי של שמירת הסדר בכיתה. שמירת הסדר נעשית על ידי מניעה - כלומר על ידי בניית ההרגלים ודפוסי העבודה ולא על ידי טיפול בבעיות משמעת וחוסר סדר לאחר הופעתם.

הסדר בכיתה קשור ישירות בעצמת ההפעלה של תכניות ההוראה המרכזיות, שבהן עוסקים המורה ותלמידיו בשיעור. במילים אחרות: לכל פעילות צריכה להיות מטרה מוגדרת, כיוון ברור ועצמה. כל חוקי הכיתה, הרגלי העבודה והטכניקות הטיפוליות מהווים גורם חשוב בשמירת הסדר, אך הם משמשים למעשה ככלי עזר וכגורם משני לתכנית הפעולה המרכזית של המורה (Doyle, 1979).

בקיאותו של פרח ההוראה בתכנה הנלמדת ניתנת לאבחון על ידי בדיקת מגוון משימות ההוראה שבחר ודרך הצגתן "ההדרגתית" ללומדים בשלבי השיעור השונים.

ההנהגה היעילה של הכיתה מבוססת על פעילויות המורה, הגורמות למעורבות גבוהה של התלמידים במשימות ההוראה, להפחתת התנהגויות המפריעות לרצף ההוראה והלמידה ולשימוש יעיל בזמן השיעור (Emmer & Evertson, 1981). את יעילות פעילויות המורה ניתן לאבחן במספר מיומנויות:

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	קביעת חוקים וכללי התנהגות בתחילת שנת הלימודים	חוקי העבודה מבהירים לתלמיד מה הן דרכי ההתנהגות הרצויות בזמן פעילותו בכיתה. חוקים וכללים אלו משמשים בסיס לתגובות החיוביות והשליליות בתהליך ההוראה.
2	הבהרת החוקים והכללים האלה לתלמידים ושמירה עקבית על קיומם	דואג לכך, שהתלמידים יפעלו בעקביות לפי הכללים וההנחיות. נותן דוגמות הן להתנהגות נאותה והן להתנהגות בלתי נאותה בזמן השיעור.
3	שימוש בסימני תקשורת מוסכמים ליצירת הקשבה	משתמש בסימנים מוסכמים בכל פעם, שיש צורך במתן הסבר, במתן משוב או בזמן המעברים בין הפעילויות.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
4	מיומנות בארגון יעיל של התלמידים של התכנים ושל הציוד העומד לרשותו להשגת תכליות השיעור	קובע נהלים לסידור מכשירים, לחלוקת ציוד ולאיסופו, לעבודה בקבוצות קטנות, לסיום שיעור וכד'. מחלק תפקידים ודואג לביצועם.
5	שמירה על מעורבות רבה של התלמידים במשימות ההוראה	בוחר באופני ארגון המתאימים לתכנה הנלמדת, לומדים ולמקום ההוראה, כדי להגביר את מספר תגובותיו הפעילות של כל תלמיד למשימות ההוראה.
6	גילוי ניידות טובה ומיקום יעיל בתהליך ההוראה	בשלב התרגול נע בין תלמידיו לצורך צפייה, לאבחון ולמתן משוב. משנה את מיקומו כדי ליצור מגע אישי עם התלמידים. משיב גם במשוב מילולי וגם במשוב בלתי מילולי (כגון: מחיאת כפיים, טפיחה על השכם) להגברת המוטיבאציה של התלמידים.
7	ניצול יעיל של הזמן העומד לרשותו	מארגן ביעילות את התלמידים, ודואג למעברים מהירים. מנסה הסברים קצרים וקולעים. מונע בזבוז זמן והמתנה מיותרת בתור באמצעות נקיטת אסטרטגיות הוראה נכונות ובאמצעות ארגון יעיל של הציוד ושל התלמידים.
8	שימוש בטכניקות למניעת בעיות משמעת והתמודדות עקבית עם הבעיות המתעוררות	מנהיג את כיתתו בביטחון. קובע חוקים והרגלי עבודה ופועל לפיהם בעקביות. משיג משמעת בעזרת תקשורת טובה וביצירת אמון הדדי. מתכנן משימות מעניינות ומגוונות. שומר על הקצב ועל השטף של משימות ההוראה מטיל על תלמידיו אחריות ללמידה, ולביצוע משימות ההוראה. צופה מראש בעיות אפשריות ומונע אותן באמצעות טכניקות מגוונות.
9	הוראת מיומנויות לניהול עצמי, אשר יאפשרו לתלמיד לתפקד באופן עצמאי, גם כאשר המורה עסוק	התלמידים מסוגלים לתת משוב לעצמם או לחבר, לבדוק תוצאות ולרשום אותן באופן מסודר בכרטיס. מפעיל ראשי קבוצות לצורכי ארגון וסדר וכד'.

תדרוך

הלמידה מתרחשת כאשר הלומד יודע את אשר לרכוש ולהשיג, ולכן בשלב התרגול על המורה להבהיר לתלמידיו את מטרת המיומנות (סטולינגס, 1982). המורה יכול להשתמש בשיטות תדרוך שונות כדי לספק לתלמידיו מידע על מטרת המיומנות, על אופן ביצועה ועל מידת התקדמותו להשגתה. השיטות המקובלות ביותר לתדרוך התלמיד הן התדרוך ההמחשי (הדגמה) התדרוך המילולי (הסבר) והתדרוך הידני (פיסי).

אמות מידה והנחיות לצפייה במיומנות התדרוך ולהערכתה:

תדרוך המחשי (Visual) - הדגמה

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	הדגמה מדויקת ומרשימה	בעל ידע ובעל יכולת מוטורית להדגמה טובה ומרשימה של המיומנות הנלמדת. מדגים ברמה, שהלומדים מסוגלים לעמוד בה.
2	הדגמת המיומנות מספר פעמים ו/או מזוויות שונות	מדגים את המיומנות מספר פעמים ובמספר שלבים בתהליך ההוראה - למידה. מדגים ביותר מזווית אחת כדי לאפשר לתלמיד לקלוט מיומנויות מורכבות ולראות את החלקים השונים מזווית אופטימאלית.
3	ההדגמה מלווה בהסבר קצר, המדגיש את החלקים החשובים של המיומנויות	משלב הסבר קצר ומדגיש את החלקים החשובים בביצוע המיומנות לאחר ההדגמה הראשונית. מדגים ומדגיש את הקשיים של התלמידים בחלקי המיומנות או בשטח.
4	התמקמות במקום שהתלמידים יכולים לראותו בבירור.	מתמקם במרחק מתאים מן הלומדים ודואג שהקרובים למקום ההדגמה לא יסתירו לרחוקים. דואג לכך שמכשירים ומתקן כלשהו לא יסתירו את הביצוע.
5	היעזרות בהדגמה של תלמיד או של מספר תלמידים למתן תדרוך ולמתן משוב מגוון בתהליך ההוראה	נעזר בתלמיד אחד או במספר תלמידים השולטים היטב במיומנות כדי להדגים את התרגיל. מגוון את מקורות התדרוך בשיעור.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
6	בחירת התזמון המתאים להדגמה בשלב התרגול	מדגים את המיומנות החדשה, לשם הדגשת החלקים החשובים ולשם תיקון טעויות. משתמש בהדגמת תלמיד או קבוצת תלמידים בזמן מתאים לשם הגברת המוטיבציה.
7	שימוש בעזרים נוספים להצגה ויזואלית של המיומנות או של מרכיביה	משתמש בעזרים ויזואליים, כגון - שקפים, שקופיות וידיאו. משתמש בתמונות, בספר או בכרזה בתהליך ההוראה.
8	בדיקת תרומתה של ההדגמה להבנת הנושא הנלמד ולשיפור איכות הביצוע של התלמיד	עוקב אחר ביצוע התלמידים לאחר ההדגמה. מוסיף הדגמות, שיש בהן הדגשים שונים, המתייחסים לאופן הביצוע של התרגילים על ידי התלמידים, לקשייהם ברכישת המיומנות והפיכתה להרגל תנועה.

תדרוך מילולי (Verbal) - הסבר

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	הבהרת הנושא הנלמד לתלמידים	מדבר במהירות מתאימה ובהיגוי ברור של המילים ושל המשפטים. משתמש בעצמת קול, המתאימה למרחק מן הלומדים ולאקוסטיקה של הסביבה הלימודית.
2	הסבריו ענייניים וקצרים	מנסח משפטים קצרים ומתמצתים. מלווה גם את ההדגמה בהסבר מילולי. מכיר ביכולת המוגבלת של מערכת עיבוד המידע, ושומר על יחס מתאים בין המלל ובין העשייה.
3	מנסח את דבריו ברמת לשון תקינה ומשלב בניסוחיו מונחים המיוחדים לחינוך הגופני	מתאים את רמת הלשון ואת המונחים המקצועיים לגילם של התלמידים וליכולתם השכלית. משלב מונחים מתחום החינוך הגופני במטרה להעשיר את הידע ואת ההבנה של הילד בתחום הפסיכומטורי.
4	שימוש בהסבר טכני נכון ומדויק של הנושא הנלמד	בעל ידע מקיף בתכנה הנלמדת, דבר המאפשר לו להתמקד בנושאים המרכזיים בשלבי הלימוד השונים.
5	בחירת התזמון המתאים למתן ההסבר	ההסבר קודם להדגמה. ההסבר ניתן כמשוב לצורך תיקון השגיאות. ההסבר בא להדגיש את הנקודות החשובות בביצוע. ההסבר מחזק את הביצוע הנכון ובכך מגביר את המוטיבאציה של התלמידים.
6	בדיקתה של תרומת ההסבר להבנת הנושא הנלמד	שואל שאלות לבדיקת רמת הקליטה של התלמיד, עוקב אחר שינוי בביצוע ובשימור רמת המוטיבאציה של הלומד במהלך השיעור. עוקב אחר השיפור באיכות הביצוע ובשימוש.

תידרוך ידני (Manual Guidance)

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	בחירת המקום המתאים לביצוע התנועה	מתמקם מאחורי הלומד או לצדו להצגת כיוון נכון של התנועה.
2	סיוע מינימלי למניעת תלות מוגזמת במורה	משתמש בסוג התדרוך הידני בשלבים ההכרחיים בלבד כדי למנוע פסיביות ותלות מוגזמת במורה.
3	שימוש בתדרוך הידני בהוראת מיומנויות הן לתלמידים רגילים והן לתלמידים חריגים	עוזר לילדים הסובלים מליקויי למידה (כגון: חוסר קואורדינציה או אי התמצאות במרחב) לחוש את התחושה הנכונה של התנועה.

שליטה בתכנים ובניתוח מיומנויות - הידע של המורה

ישנם חוקרים (הופמן, 1983; פרמר, מרטין וטורדי 1984; הררי, 1986; יארג, 1984; ויקרס, 1986) בתחום הפדגוגיה של החינוך הגופני, הרואים במורה לחינוך גופני מומחה, החייב להיות בעל ידע מעמיק של חומר הלימוד, שעליו הוא מופקד. ידע זה חיוני לצורך ניתוח מיומנויות, לזיהוי שגיאות ולמתן משוב מתאים ללומד כדי לסגור את הפער בין הביצוע המצוי לבין הביצוע הרצוי.

ידע שליטה בתכנים וניתוח מיומנויות

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	גילוי בקיאות בתכנה הנלמדת	בעל ידע מקיף בתכנה הנלמדת בשיעור, ושולט באספקטים הטכניים והביומכניים של התנועה.
2	תדרוך נכון ומדויק	בעל ידע יישומי ויכולת מוטורית, המאפשרים לו להדגים את המיומנות באופן נכון ומרשים. מכיר את הנקודות החשובות של התכנה הנלמדת ומעביר אותן, משתמש בהסבר קצר וענייני.
3	עמידה במקום מתאים, כדי שיוכל לראות ולהיראות	מתמקם כך שיראוהו. מתמקם במרחק ובזווית המתאימים לצפייה בביצועי תלמידיו.
4	הקפדה על תרגול בעל איכות גבוהה בשלבי ההוראה השונים	בשלב הראשון, מספק ללומד משוב, הקשור בטופוגראפיה של התנועה ובהיבטים המכאניים. בשלב מתקדם מספק משוב, הקשור ביעילותו ו/או באיכותו של הביצוע. מתמקד במספר חזרות גדול ובביצוע מהיר ויעיל של המיומנות בתנאי המציאות.
5	איתור קשיים בתהליך התרגול	שליטתו בתכנים באה לידי ביטוי באיתור הקשיים של תלמידיו בתהליך תרגול המיומנויות. יודע לאבחן, אם המיומנות בוצעה בצורה נכונה. מאבחן את הסיבות לסטייה מן הביצוע הנכון, מאתר שגיאות משניות בביצוע ומשפר את איכות התנועה.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
6	מתן משוב בעל ערך ללומד	מספק מידע לתלמידיו על איכות ביצועיהם בשיעור.
7	תכנון משימות מגוונות והגשתן באופן מדורג	שולט במבנה של התכנים. מכיר מגוון רחב של משימות ותרגילים, ומשתמש בהם. בונה אותם בהדרגה: מן הקל אל הכבד ומן הפשוט אל המורכב.
8	שליטה בתזמון הוראת המיומנויות ושמירה על השטף של השיעור	יודע, מתי לעבור מחלק אחד של השיעור לאחר. בוחר בתזמון נכון למעבר ממשימה למשימה ומתרגיל לתרגיל: מקצה זמן מתאים לצורך תרגול מיומנויות ולמשחק.

* - ראה הרחבה בסעיף תדרוך והדגמה.

תקשורת התנהגותית ויצירת אורה חמה בכיתה

אחד הממצאים החשובים של המחקר הוא שהוראה יעילה אינה אפשרית, כאשר האורה בכיתה היא שלילית. ממצאי המחקר עולה, שהמורה היעיל הוא זה המוליך את תלמידיו להישגים גבוהים באורה חינוכית חמה בכיתה. סידנטופ (1983) כותב, שכדי לעודד תלמידים להתנהגות נאותה צריך המורה להגביר את השימוש בתקשורת התנהגותית חיובית בכיתה, במגרש ובאולם הספורט.

תקשורת התנהגותית מוגדרת כתגובתו של המורה להתנהגות הנאותה או הבלתי נאותה של תלמידיו.

הערה: איכות הוראה זו מורכבת ממספר איכויות שנדונו בפרקים הקודמים: הנהגת הכיתה, מתן משוב והתלהבות המורה. כאשר משלבים מיומנויות והתנהגויות אלו עם היבטים נוספים, מתקבלת איכות תקשורתית חיובית ואורה חמה בשיעור.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	קביעת חוקים וכללי עבודה בתחילת שנת הלימודים.	חוקי העבודה מבהירים לתלמיד מה הן ההתנהגויות המצופות המתאימות לפעילותו בכיתה. חוקים וכללים אלה משמשים כבסיס לתגובות המורה בתהליך ההוראה: המורה קובע מראש, איזו התנהגות מקובלת עליו, מאיזו התנהגות יתעלם ואלו התנהגויות ידחה על הסף.
2	הבהרתם של החוקים והכללים האלה לתלמידיו, ויישומם העקבי	דואג לכך, שהתלמידים יפעלו בעקביות בהתאם לכללים ולהנחיות, נותן דוגמות הן להתנהגות נאותה והן להתנהגות בלתי נאותה בשיעור. המורה עקבי בהתנהגותו. בתגובותיו ובדרישותיו מן התלמידים.
3	השגת המשמעת בעזרת תקשורת טובה וביצירת אמון הדדי - בניית אורה חמה בשיעור	יוצר אמון הדדי על ידי תקשורת פתוחה. מגלה הבנה ויחס אישי לתלמידיו. נמנע מקנטור, מהתנהגות צינית ומפגיעה בתלמיד או בקבוצת תלמידים. מעודד תלמידים ע"י מתן חיזוק חיובי ושבחים בשיעור.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
4	שימוש נרחב בתקשורת התנהגותית חיובית בשיעור	מדגיש את ההיבטים החיוביים בהתנהגות תלמידיו, ובכך יוצר אוירה לימודית חמה באולם ובמגרש הספורט. משתמש בתקשורת התנהגותית כללית וספציפית, מרבה להעניק חיזוקים חיוביים להגברת המוטיבאציה של תלמידיו, להתנהגות נאותה וללמידה.
5	קריאה בשמות תלמידיו ליצירת תקשורת בין-אישית טובה בשיעור	משדר מסרים לתלמידיו, שהוא מכיר אותם באופן אישי, קורא בשמם הפרטי לצורך מתן משוב, לחיזוק ולעידוד. מעניק תשומת לב לכל תלמיד.
6	מתן משוב איכותי והבעת ביקורת בונה	מספק משוב, המדגיש את המיומנות, או חלקים ממנה, שבוצעו נכון. מוסיף הסברים ותיקונים לשיפור המיומנות כולה ו/או חלקים ממנה. מדגיש, מה יעשה התלמיד לצורך תיקון איכות הביצוע.
7	גילוי התלהבות בתהליך ההוראה	הופך לשותף פעיל של התלמידים ומגלה עניין אמיתי בהם באמצעות הדוגמה האישית. מגלה מעורבות בנעשה, ומשקיע מרץ רב בתהליך ההוראה. נע במהירות ממקום למקום ויוצר קשר עם התלמידים. מדגיש את המסרים הבלתי מילוליים, כשהוא נעזר בתנועות הגוף, הראש והידיים. מדגים באופן מדויק ובאופן מרשים. קורא קריאות עידוד, מחייך, מוחא כפיים וטופח על השכם כדי להמריץ את תלמידיו לפעילות. גורם לכך שהתלמידים יחייכו, יפרצו בצחוק ויתפרקו מן האווירה המתוחה ומן ה"לחץ"
8	התאמת ציפיותיו ליכולת תלמידיו, כדי למנוע מעצמו ומתלמידיו תחושות תסכול	בודק את "מצב הכניסה" של תלמידיו, ומתאים את התכנים ואת המשימות ליכולתם. נמנע מדרישות, שאינן עולות בקנה אחד עם יכולתם של תלמידיו, ושעולות לגרום לתחושת תסכול.

משוב - (Feedback)

אחד התפקידים המרכזיים של המורה הוא לספק לתלמידיו מידע שוטף על ביצועיהם בשיעור. קוק ויוארד (1983) הגדירו את המשוב כתהליך, שבו מקבל המבצע מידע על היבט אחד או על מספר היבטים בהתנהגותו. רינק (1985) מציינת, שהמשוב משמש לשלוש מטרות עיקריות: מתן מידע, מתן חיזוק חיובי והגברת המוטיבאציה אצל התלמיד.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	שימוש במשוב לצורך תרגול המיומנות ולשיפורה	מספק ללומד מידע לצורך תיקון טעויות ולשיפורה של המיומנות הנלמדת. בהוראת מיומנות חדשה מתמקד בטכניקה של הביצוע ובמכניקה של התנועה. בשלב התרגול מספק משוב על יעילותו של הביצוע (מספר רב של חזרות וביצוע שוטף ומהיר של המיומנות בתנאי המציאות).
2	בזמן הפעילות מספק משוב אישי וקבוצתי ללומדים. משתמש גם במתן משוב בתום הפעילות.	מזהה בזמן הפעילות, קשיים בהבנת המיומנות או בביצועה. מיעץ לשחקנים במהלך המשחק, מוחא כפיים לתזמון התנועה, מושיט עזרה בהתאם לנסיבות. משוב סופי: מספק משוב למבצע לאחר סיום הפעילות. המשוב המיידי יעיל יותר, מכיוון שהוא מונע מן התלמיד את תירגול השגיאות.
3	נותן משוב מתקן בתהליך ההוראה	מדגיש ביצוע נכון של המיומנות כולה או של חלקים ממנה. מציע דרכים לשיפור המיומנות במלואה או בחלקה באמצעות הסברים.
4	שימוש במשוב כללי ובמשוב ספציפי	מגביר את המוטיבאציה של הלומדים על ידי שימוש במשוב כללי, כגון: "טוב", "יופי", מחיאות כף או טפיחה על הכתף: מוסיף משוב ספציפי לצורך תיקון טעויות, ומדגיש מה לעשות לצורך שיפור איכות הביצוע.

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
5	נותן משוב איכותי לכיתה, לקבוצה וליחיד	מספק משוב לכלל הכיתה, כשהוא מתייחס לתהליכי הלמידה והעבודה של הרוב (לדוגמה: מאתר בעיה חוזרת, ודואג לפתרונה), נע במהירות בין קבוצות הפעילות ומספק משוב ייחודי. עובר מתלמיד לתלמיד ונותן לו משוב אישי בהתאם לצרכיו, נשאר בהתאם לנסיבות עם התלמיד כדי לראות את תגובתו לאחר המשוב ולעודד את התקדמותו.
6	מתן משוב על התנהגות חברתית	מגיב על פעילויות, הקשורות בארגון השיעור ובניהולו, ועל התנהגות חריגה. מרבה בתקשורות חיוביות, התורמות לאוירה לימודית חמה באולם ובמגרש הספורט. נמנע מקנטור, מהתנהגות צינית וסרקאסטית ומפגיעה בתלמיד.
7	שימוש במשוב כגורם למוטיבציה	מעודד תלמידים על ידי מתן שבחים וחיזוקים להדגשת התנהגות נאותה ולהגברת המוטיבציה ללמידה.

התלהבות המורה

ההתייחסות להתלהבותו של המורה בשיעור הינה חלק מגישה ייחודית להוראה, שבה מושם הדגש על המעורבות האישית, על האנרגיה, ועל הזמן והמסרים האישיים, שאותם מקרין המורה לתלמידיו בתהליך ההוראה. (לוק וודס, 1982).

מספר	המיומנות	הנחיות לצפייה ולהערכה של מיומנות זו
1	שינוי מיקום במהירות ובאופן בלתי תלוי	נע במהירות ממקום פעילות אחד למשנהו ומתלמיד לתלמיד, אגב מתן משוב חיובי לכיתה וליחיד.
2	גיוון עצמת הקול	משנה את טון הדיבור, ואת עצמת הקול בהתאם למרחק מן הלומדים, לאקוסטיקה של מקום ההוראה ולרמת ההקשבה של התלמידים. טון הדיבור הוא אחד האמצעים ליצירת עניין בתוכן השיעור ולשמירה עליו במהלך השיעור ולהשגת השפעות ייחודיות.
3	שימוש בתנועות ראש, ידיים ו/או הגוף באופן חד ומהיר	מדגיש מסרים מילוליים ובלתי - מילוליים אגב שימוש בתנועות ראש, ידיים, וגוף. משתמש בחלקי גוף ובתנועות לתקשורת עם תלמידיו.
4	"דרבון" התלמידים לפעילות	משתמש בהצהרות מילוליות או בתנועות גוף כדי להמריץ את תלמידיו לפעילות. משתמש בקריאות עידוד, בחיוך, במחייאות כפיים ו/או בטפיחה על השכם ("קדימה", "רוצו", "יותר מהר" וכו').
5	שימוש בתדרוך ויזואלי (הדגמה)	מדגים באופן מדויק ומרשים, משלב היגד, מתקן בזמן הדגמת המיומנות כולה או חלקים ממנה, הדורשים שיפור. משתמש בהדגמה כמדיום להגברת המוטיבציה של המבצע, ולשימור ההתנהגות לאורך זמן.
6	השתתפות בפעילות מוטורית עם תלמידיו	מגלה עניין אמיתי והתלהבות לנוכח תהליך הלמידה של תלמידיו וכשותף פעיל בפעילותם. מציג יכולת גבוהה בפעילות מוטורית עם תלמידיו, כשהוא גורם "מדרבן" ומדיום לחיקוי (נאה דורש נאה מקיים). מציג את השיבותה של הפעילות הגופנית בדוגמה אישית.
7	משתמש בהומור	גורם לתלמידים לחייך, לפרוץ בצחוק, להתפרק מאוירה מתוחה ומלחץ.

מקורות

הררי, י' (1989) דרכים בהוראת החינוך הגופני. נתניה: מכון וינגייט.

Doyle, W. (1979). Classroom tasks and students' abilities. In P.L. Peterson & H.J. Walberg (Eds.). Research on Teaching: Concepts, Findings and Implications. (pp. 183-200). Berkely, CA: McCutchan.

Emmer, E.T. & Evertson, C.M. (1981). Synthesis of research on classroom management. Educational Leadership, 38, 342-347.

Farmer, J., Martin, S. & Twardy, B. (1984). A model describing the antecedent process, and consequent components of teaching in physical education. Unpublished manuscript, The Florida State University, Tallahassee.

Harari, I. (1986). Relationships among knowledge, experience, and skill analysis ability in gymnastics. Unpublished doctoral dissertation. The Ohio State University.

Rink, J.E. (1985). Teaching Physical Education For Learning. St. Louis, Mo. pp. 241-247.

Siedentop, D. (1983). Developing Teaching Skills in Physical Education. Palto Alto: Mayfield.

Stallings, L.M. (1982). Motor Learning: From Theory to Practice. St. Louis: Mosbey.

Yerg, B.J. (1984). Research on teaching in physical education: An interactive model in operation. In M. Pieron & G. Graham (Eds.). Sport Pedagogy Olympic Scientific Congress Proceedings, Vol. 6. Champaign, Ill.: Human Kinetics, pp. 49-56.

דף צפייה רב-תכליתי

The Wingate Supervision Format

הדף "הרב-תכליתי" הינו כלי צפייה פתוח, המאפשר לאסוף מידע על התנהגות המורה, על התנהגות התלמיד ועל המשתנים הקשורים בסביבה הלימודית. מידע זה ישמש כבסיס למתן משוב לסטודנט בתהליך התנסותו בבית הספר. בחירת המשתנים והמעקב השיטתי ייעשו על פי צרכיו של פרח-ההוראה ולפי התקדמותו.

לפניך מספר דוגמות לאיסוף מידע בכלי צפייה זה:

1. צפייה במיומנות התדרוך של פרח-ההוראה בשיעור.

שיטות התדרוך המקובלות ביותר הן התדרוך ההמחשי (ההדגמה), התדרוך המילולי (ההסבר), והתדרוך הידני (עזרה פיזית).

הנחיות לאיסוף מידע:

- א. רשום/רשמי את מספר הפעמים בהם השתמש המורה בהדגמה ו/או בהסבר ו/או עזרה פיזית לתלמידיו.
- ב. רשום/רשמי הערות על איכותו של התדרוך. בסעי' את הערותיך על אמות המידה ועל ההנחיות המפורטות בפרק התדרוך.
- ג. מידע על התדרוך הידני יסומן ב X ויירשם בשורות המיועדות להערות הצופה.

דף צפייה ובו דוגמות של איסוף מידע במיומנויות התדרוך מצורף בהמשך.

זף צפייה רב-תכליתי

צפייה במיומנות התדרוך (ההדגמה, ההסבר, והתדרוך הידני)

זמן התחלת שיעור 09:50

הערות הצופה	זמן/פעמים	דקה
		10:00
הדגמה מרשימה והסבר נכון של הניתור		הדגמה
תשל הנחיתה		הסבר
		01
בסוף ההסבר שתי הדגמות נוספות של		הדגמה
הנחיתה מזויות שונות - טוב!		הסבר
		12
שימוש טוב בהדגמת התלמיד		הדגמה
		הסבר
		13
רצוי להוסיף תיקון ספציפי		הדגמה
תן חיזוק לחלקי מיומנות שבוצעו כהלכה		הסבר
		14
		הדגמה
		הסבר
		10:15
X ניגש לתלמיד ותיקן ידנית את מצב		הדגמה
הגו בזמן הנחיתה מהספסל		הסבר
		16
		הדגמה
		הסבר

2. צפייה בתגובותיו הפעילות של התלמיד המשתתף בשיעור

מעקב אחרי כמות תגובותיו הפעילות של התלמיד למיומנות הנלמדת ואחר איכותן של תגובות אלה.

הנחיות לאיסוף מידע:

א. בכל דקה ניתן לצפות ולרשום את מספר הביצועים הנכונים ו/או הלא נכונים של התלמיד במיומנות הנלמדת. המידע נקלט ע"י מעקב ועל ידי רישום של מספר הביצועים (של המיומנות) במשך השיעור כולו. הדיווח יתבצע כך:

$$\text{מספר תגובות פעילות} = \text{תכיפות (rate)} \times \text{זמן השיעור}$$

ב. רשום הערות על האיכויות הקשורות בטכניקה של הביצוע (בשלב הלימוד הראשוני).

ג. רשום הערות הקשורות ביעילותו של הביצוע (בשלב התירגול).

צפייה ב: 1. מספר ביצועים נכונים ובלתי נכונים של המיומנות הנלמדת.

2. הערות הקשורות בטכניקה ו/או ביעילותו של הביצוע.

זמן התחלת השיעור 11:30.

דקה	זמן/התנהגויות	הערות הצופה
11:45		
נכון	/	צעד ראשון ארוך ושטוח, צעד שני קצר
לא נכון		בזמן הניתור לכיוון הסל - טוב!
46		
נכון	/	תנועה נכונה של היד בסיום הצעד וחצי
לא נכון		
57		
נכון		תלמיד ביצע שני צעדים ארוכים -
לא נכון	/	לא נכון!
58		
נכון		
לא נכון		

דקה	זמן/התנהגויות	הערות הצופה
59		
נכון		
לא נכון		
12:00		
נכון		התלמיד אינו מסוגל לשלב את הצעדים עם
לא נכון	/	הקליעה לסל.
01		
נכון		עליך לחזור לשלבי לימוד ראשוניים.
לא נכון	/ /	
02		
נכון	/ /	
לא נכון		

3 צפייה בתקשורת התנהגותית בשיעור

כדי ליצור אוירה חיובית בשיעור, חשוב להגביר את התקשורת החיובית ולהפחית את התקשורת השלילית. בתהליך זה חייב המורה המלמד להתרכז בהיבט החיובי של התנהגות התלמיד ובהישגיו. יש לזכור שתקשורת עשויה להיות הן מילולית והן בלתי מילולית.

הנחיות לאיסוף מידע:

א. צפה בתקשורות הנ"ל ורשום אותן לפי סדר הופעתן, ספור אותן ביחידת זמן: $\text{תקשורת חיובית} = \text{תכיפות}$
זמן השיעור

$\text{תקשורת שלילית} = \text{תכיפות}$
זמן השיעור

ב. רשום את מספר הפעמים בהן קורא המורה בשמות תלמידיו.

ג. רשום הערות על מידת הספציפיות של התקשורת והתיזמון שלה. בנוסף לכך ניתן להתייחס לבחירה הנכונה של התלמיד (או הקבוצה) אליו מופנית תקשורת זו.

לאחר עיבוד המידע ניתן לקבוע אם האוירה בשיעור נוטה לכיוון החיובי או השלילי.

דף צפייה רב-תכליתי - תקשורת התנהגותית

זמן התחלה 09:00

הערות הצופה	זמן/כללית	דקה
		09:00
מתן חיזוק לתלמידים שהופיעו בזמן לשיעור		חיובית
		שלילית
		1
הערה לילד שנדחף לראש הטור!		חיובית
		שלילית
		2
		חיובית
		שלילית
		3
הינד ראש לאישור ההתנהגות הרצויה!		חיובית
		שלילית
		4
		חיובית
		שלילית
		09:05
מתן חיזוק לטור שהסתדר ראשון.		חיובית
		שלילית
		6
		חיובית
		שלילית

4. איסוף מידע על אופן ניצולו של זמן השיעור

הצפייה בהתנהגותו של התלמיד היא בזמן השיעור. ההתנהגויות הניצפות קשורות בניצול יעיל של זמן השיעור לצרכים אלה: לארגון, למעברים, להמתנה, לקבלת מידע, לפעילות, לעיסוק שאינו במשימה ולהשתתפות פסיבית במשחק.

הצפייה ותמקד בנקודות מפתח אלה:

- ארגון - (א) MANAGEMENT התנהגויות שאינן קשורות בפעילויות ההוראה.
- מעברים - (מ) TRANSITION פעילויות ארגון הקשורות להוראה, מעברים.
- המתנה - (ה) WAITING פרק זמן של חוסר פעילות, כגון: המתנה בתור או המתנה למורה.
- ידע - (י) KNOWLEDGE פעילות שבמהלכה עוסק התלמיד במשימות קוגניטיביות, כגון האזנה להסבר, חוקי משחק הסבר הביצוע של המיומנות או בצפייה בהדגמה.
- פעילות - (פ) ACTIVITY ביצוע פעילות מוטורית.
- עיסוק שאינו בנושא השיעור - (ש) OFF TASK מפריע, עוסק בפעילות שאינה קשורה לשיעור.
- משחק - (ק) (G) GAME התלמיד נמצא בקבוצת המשחק, אך אינו פעיל במשחק עצמו (שוער בכדורגל, מגן בזמן בזמן התקפה וכד').

מידע המסכם את מימד הזמן באחוזים.

א _____ שניות. % _____ (מ) _____ שניות. % _____

ה _____ שניות. % _____ (י) _____ שניות. % _____

פ _____ שניות. % _____ (ש) _____ שניות. % _____

ק _____ שניות. % _____

זמן צפייה כללי: _____ שניות

הנחיות לאיסוף מידע:

- א. זמן הצפייה הכללי, שהינו בדרך כלל זמן השיעור, מחולק לפרקי זמן (אינטרוולים) קצרים וקבועים (10 שניות).
- ב. דף הצפייה מחולק לדקות וכל דקה לשישה ריבועים (המציינים זמן), בהם מסמן הצופה את התנהגות התלמיד ביחידת זמן נתונה.
- ג. הצופה יקדיש את 5 השניות הראשונות לצפייה בהתנהגות ו-5 שניות נוספות לרישומה על דף הצפייה (רישום האותיות).
- ד. חישוב זמן ההתנהגות באחוזים לצורך דיווח ייעשה כך:
- 1.1 הכפלת מספר האינטרוולים בהם מופיעה ההתנהגות ב-10 שניות.
- 1.2 הכפלת זמן הצפייה הכללי ב-60 דבר שיביא לתוצאה של סך כל זמן הצפייה בשניות.
- 1.3 על ידי חלוקת זמן ההתנהגות הנצפית בזמן הכללי, ועל ידי הכפלת התוצאה ב-100 יתקבל זמן ההתנהגות באחוזים.

$$\text{זמן התנהגות ניצפת} \times 100 = \text{התנהגות באחוזים} \\ \text{זמן צפייה כללי}$$

דף צפייה רב תכליתי - הניצול היעיל של הזמן במהלך השיעור

זמן התחלת השיעור 12:00

דקה	זמן/התנהגויות	הערות הצופה
12:00	10 10 10 10 10 10	
נכון		(זמן)
לא נכון	60 שניות	
1		
נכון		
לא נכון		
2	פ פ פ י י י	ניתורים במקום (פ)
נכון		
לא נכון		
3	פ - - י י י	מתן משוב כללי על התנהגות לימודית (י)

הערות הצופה	זמן/התנהגויות	דקה
		נכון
		לא נכון
	פ - - - - - -	4
		נכון
		לא נכון
שינוי מבנה לשני מעגלים (מ).	ה - - - - -	12:05
		נכון
		לא נכון
המתנה למעגל השני (ה).	ה - - - - -	6
		נכון
		לא נכון
הדגמה לא מדויקת - המעגל השני מרוחק (י).	פ י י י י י	7
ולכן התלמידים לא ראו בבירור את המיומנות הנלמדת		
		נכון
		לא נכון
	פ - - - - - -	8
		נכון
		לא נכון
שני תלמידים משוחחים ביניהם בזמן שהמורה מסביר - (הפרעה).	ש - - י י י	9

12:40 - סוף שיעור

קליטת מימד הזמן באחוזים

המתנה - 8 אינטרוולים

המתנה 80 שניות = 8×10

משך השיעור: 40 דקות $40 \times 60 = 2400$ המתנה $3.3\% = 0.033 = \frac{80}{2400}$

יכולתו של המורה המאמן לצפות במספר התנהגויות ובאיכויות בתהליך ההדרכה, תלויה במידת שליטתו בדפי הצפייה. רצוי להתחיל בצפייה במשתנה אחד ובהדרגה להוסיף משתנים נוספים, לדוגמה:

1. ניתן לשלב צפייה שיטתית על אופן ניצולו של זמן השיעור עם מעקב אחר איכויות ההדגמה וההסבר.
2. ניתן לשלב צפייה בתקשורת התנהגותית ובשימוש בשם התלמיד עם איסוף מידע על אופן ניצולו של זמן השיעור וכד'.

ההדגמה וההסבר:

הערות הצופה	ת. התנהגותית ספציפית	זמן/ ת. התנהגותית כללית	דקה
מציין שמות 7 תלמידים	שם III II	א א א י י י	10:15
ציון לשבח לתלמידים		/	חיובית
שהגיעו בזמן לשיעור (ח)			שלילית
	שם	מ - פ פ -	16
			חיובית
			שלילית
	שם	מ - - - -	17
			חיובית
			שלילית
נוזף בתלמידים המגיבים באיטיות! (ש)	שם	ה - - - י י	18
			חיובית
		/	שלילית
	שם	י י י י י י	19
הדגמה של קבלת כדור		/	הדגמה
נמוך בכדורעף משולב		/	הסבר
בהסבר ענייני קצר.			
	שם	מ - - פ פ פ	10:20

צפייה במתן משוב בתהליך ההוראה

משוב זהו תהליך, שבו מקבל המבצע מידע על היבט אחד ו/או על מספר היבטים בהתנהגותו.

הנחיות לאיסוף מידע

א. ספור את המשובים ביחידות זמן בנות דקה לפי סדר הופעתם. ניתן להתייחס לכמות המשובים ולאיכותם. רצוי גם לתת את הדעת על הכיוון של המשוב: הכיתה כולה, קבוצת תלמידים או היחיד.

ב. המידע נקלט ע"י רישום מספר המשובים הכלליים והספציפיים הניתנים לתלמיד ביחידת זמן.

ג.
$$\text{מספר משובים} / \text{זמן צפייה כללי} = \text{תכיפות (rate)}$$

משוב כללי = (מכ) _____ משוב לכיתה (מלכ) = _____ פעמים

משוב ספציפי = (מס) _____ משוב לקבוצה (מלק) = _____ פעמים

זמן תחילת השיעור _____ משוב ליחיד (מלי) = _____ פעמים

_____ = _____ זמן צפייה כללי

הערות הצופה	זמן	דקה
תיקון כללי בלבד!	פ פ י	11:00
כן, בסדר, טוב וכד'.		מכ
		מס
הסטודנט הדגים באופן מרשים.	פ פ פ	2
		כללי
תיקון של עבודת כף היד		ספציפי
		3
		מכ
		מס
		4
		כללי
יישור מצוין של המרפקים!		ספציפי

הערות הצופה	זמן	דקה
		5
		כללי
		ספציפי
		6
מתן משוב מתקן לכל הכיתה על טעות בביצוע		מלכ מלי
		7
		כיתה
		יחיד
	פ פ פ מ מ י	8
		מכ
נחיתה נכונה על כרית כף הרגל.		מס
		9
		מלכ
יוסף - ניתרת יפה בשתי רגליים!		מלי
		20
		מלכ
		מלי

דף משורב

שם הסטודנט: _____ תאריך: _____
נושא השיעור: 1. _____ 2. _____

הנחיות מתנדיות לשיפור	מנלה שליטה טובה ב-

הוראה רפלקטיבית בחינוך גופני

מוגש בידי: ד"ר ישראל הררי

מבוא:

ההוראה היא תהליך דינמי מורכב המתנהל בסביבה משתנה. תהליך זה מבוסס על קבלת החלטות מיידיות כמענה לאירועים נצפים, ונודעת להן חשיבות בטווח הקצר והארוך. המומחים להכשרת מורים תמימי דעים באשר לקושי הכרוך בהכנת המורים לעתיד להתמודדות עם כל אירוע אפשרי העשוי להתרחש במהלך שנות ההוראה בבית - הספר. אחת הדרכים המבטיחות היא לחנך דור של מורים לקבל החלטות תוך יישום הידע הפדגוגי שרכשו במהלך הכשרתם המקצועית. פירוש הדבר הוא להקנות למורים כלים העוזרים לפיתוח חשיבה ביקורתית (יכולת רפלקטיבית עצמית) לצורך ניתוח אירועים ולצורך הפקת לקחים הנוגעים לפעולתם ההוראתית.

ניתן לומר שפיתוח יכולת רפלקטיבית ביקורתית היא כורח המציאות בתהליך הכשרתם של המורים לעתיד. חוקרים בתחום החינוך הגופני פיתחו מספר שיטות וכלים ונעזרו בהם בהצלחה להקניה ולשכלול של יכולת החשיבה הרפלקטיבית אצל פרחי הוראה. בין האפשרויות המומלצות:

1. יומן הדרכה פדגוגית.
2. צפייה ממוקדת בעמיתים ובמורים מאמנים לצורך ניתוח אירועים והפקת לקחים בזמן אמת.
3. ניתוח רפלקטיבית של סרטי וידאו שבהם הונצחו פעילויות מגוונות של לומדים שהתבצעו בתנאים סביבתיים משתנים.

מדיווחיהם של סטודנטים, מתברר שלמנחים להוראה (מדפי"ס) תפקיד חשוב בהכוונה ובטיפול של "האני מאמין" האישי של הסטודנט וברכישת יכולות רפלקטיביות המקנות לו שליטה על התפתחותו המקצועית. על - כן חשוב שרכישת יכולות החשיבה והניתוח תעשה בצורה מכוונת ושיטתית בתהליך ההכשרה כדי לתרום להתפתחותו האישית המרבית של הסטודנט כמורה רפלקטיבי בעתיד.

בהסתמך על המידע שהצטבר בתחום החינוך הגופני (טסנגרידו ואוסוליבן 1994) ועל הכלים לרכישה שיטתית של מיומנויות הוראה ולקבלת החלטות אשר פותחו בידי הכותב הורכב מודל רפלקטיבי להוראת החינוך הגופני כפי שיפורט להלן.

מסגרת רפלקטיבית להוראת החינוך הגופני

(Tsangaridou & O'sullivan, 1994)

המסגרת הרפלקטיבית משמשת ככלי לתיאור ההיבט התוכני של הרפלקציה ושל מהותה, כפי שהיא מתבצעת ע"י הסטודנט בתהליך ההתנסות המעשית בבית – הספר.

להלן תיאור הקטגוריות המרכיבות את המסגרת הרפלקטיבית

1. הגדרת מיקוד הרפלקציה (Reflection Focus).

א. ההיבט הרפלקטיבי הטכני

רפלקציה על ההיבטים ההוראתיים – ארגוניים של ההוראה באמצעות מידע תיאורי. ניתוח והערכה של האירועים בשיעור, תוך בדיקת אלטרנטיבות.

ב. היבט רפלקטיבי קונטקסטואלי

רפלקציה על היבטים "קונטקסטואליים" שהם הבטים הקשורים בלומד (במינו ובגילו) ובסביבה הלימודית (האולם, המגרש והציוד) באמצעות מידע תיאורי, באמצעות הסבר "ההגיון" שבפעולה ובביצוע ובאמצעות הערכה/ביקורת של איכות הפעולה תוך בדיקת האלטרנטיבות.

ג. היבט רפלקטובי חברתי – ריגושי

רפלקציה על היבטים חברתיים, מוסריים, אתיים ופוליטיים של ההוראה באמצעות מידע תיאורי, הסבר (למה ומדוע) והערכה לצורך שיפור תוך בדיקת אלטרנטיבות.

2. הגדרת רמת הרפלקציה (Reflection level)

א. רמה תיאורית – Description

רפלקציה המספקת מידע תיאורי הנוגע לפעולה או לאירוע על היבט או על היבטים בתהליך ההוראה.

ב. הצדקה – Justificatoin

רפלקציה המספקת הסבר לוגי / (למה ומדועלהגנת סיבות ולהבנת המטרות של פעולה מסויימת הקשורה לתהליך ההוראה.

ג. ביקורת - Critique

רפלקציה לצורך הערכה / ביקורת, מתוך שאיפה לשינוי ושיפור תוך בדיקת אלטרנטיבות.

המסגרת הרפלקטיבית משמשת ככלי לתיאור התוכן בתהליך ההתנסות המעשית בהוראה בבית – הספר. שימוש באסטרטגיות פדגוגיות רפלקטיביות המבוססת על שאלות מאתגרות, אמור לשפר את רמת הרפלקציה של המתכשר להוראה ולהקנות לו ידע וכלים לבקרה רפלקטיבית - עצמאית. ידע וכלים אלה יתרמו לתפקודו ולהתפתחותו במהלך הקריירה המקצועית שלו.

Tsangaridou, N; & O'Sullivan, M. (1994). Using pedagogical reflective strategies to enhance reflection among preservice physical education teachers. *Journal of Teaching in Physical Education*, 14, 13 – 33.

יומן התנסות בהוראה

1. תאר באופן מפורט אירוע משמעותי שהתרחש באחד מהשיעורים שלימדת ביום ההוראה. אירוע משמעותי מוגדר כאירוע שהלהיב אותך, עניין אותך, הפריע לך או גרם לך לחשוב מחדש על כוונותיך ועל "האני מאמין" האישי שלך או תמך וחיצק את "האני מאמין" שלך בנוגע למגוון היבטים הקשורים להוראת החינוך הגופני.

2. נתח את האירוע

- א. מדוע האירוע היה משמעותי?
 - ב. הסבר כיצד נהגת במהלך האירוע הזה ואת הסיבות להתנהגות זו.
 - ג. מה הלקחים שהפקת מאירוע זה?
 - ד. מה בכוונך לעשות בהמשך תהליך ההתנסות בעקבות האירוע שתיארת?
- * צרף לדו"ח את מערך השיעור, את כרטיס הניתוח של המיומנות ואת דף הצפייה בעמית ביום ההוראה.

ניתוח רפלקטיבי של שיעור מצולם בוידאו

לאחר צפייה בסרט הוידאו סכם, נתח ובקר את איכותו של השיעור!
השתמש בשאלות שלהלן (או בחלקן) לצורך ניתוח זה!

1. מה למדת על תהליך ההוראה שלך?
2. מה למדת על תלמיד מסויים?
3. מה למדו תלמידך בשיעור?
4. כיצד ניתן לשפר את השיעור?
5. מה יכול לעזור לך לשפר את השיעור?
6. האם יש ביכולתך לאתר בעיות ולהתמודד עמן בעצמך?
7. כיצד יש בכוונתך להמשיך וללמד בשיעור הבא?
8. אילו שינויים היית ממליץ לעצמך לבצע, אילו לימדת שיעור זה פעם נוספת?
9. מה למדת על עצמך?

דו"ח צפייה בעמית במהלך ההתנסות בהוראה

צפו בשיעור ורשמו את תגובתכם / הערתכם להיבטים הרשומים מטה תוך התייחסות להוראה טובה עפ"י הבנתכם;

1. המסרים שהעביר המורה לתלמיד על מטרות השיעור ועל ההישגים שהוא מצפה להם בסוף תהליך ההוראה – למידה;
2. בדיקת "מצב הכניסה" (בדיקת יכולת אישית וידע קודם) לצורך הצבת יעדים ובחירת משימות מתאימות ללומדים בעלי יכולת שונה;
3. תכנונו של ארגון ההוראה לפרטי פרטים (אופני הארגון) מיקום הלומדים, הגדרת שטח הפעילות, הכנה מראש של המתקן והציוד תוך שמירה על כללי הבטיחות;
4. חלק מכין מותאם לנושא העיקרי של השיעור;
5. הימנעות מהוראת חומר רב מדיי בשיעור אחד;
6. יצירת זיקה בין תוכן השיעור ובין התנסויות קודמות של הלומדים
7. התמקדו באירוע אחד חיובי ובאירוע אחד שלילי! (אירוע משמעותי שהלהיב אתכם/ הפריע לכם) :
 - א. תארו אותו בקצרה והסבירו כיצד התמודד המורה עם הקשיים שהתעוררו בעת ההתרחשות של האירוע
 - ב. כיצד הייתם מגיבים לאירוע או מתמודדים עמו במצב דומה?

דו"ח צפייה בעמית במהלך יום הוראה

צפו בשיעור ורישמו את תגובתכם / הערתכם להיבטים הרשומים מטה, תוך התייחסות להוראה טובה עפ"י הבנתכם!

1. מיומנויות התדרוך שבהן השתמש המורה כדי לספק מידע לתלמידיו על מטרת הלמידה, על אופן הביצוע ועל מידת התקדמותו להשגתה (הדגמה, הסבר, העזרות בהדגמת תלמידים).
2. הדגמת המיומנות מספר פעמים ו/או מזויות שונות ופיזורן לאורך השיעור.
3. הדגמה המלווה בהסבר קצר, המדגיש את החלקים החשובים של המיומנות/הנושא הנלמד.
4. מיקום המורה במקום שהתלמידים יכולים לראות בבירור.
5. התמקדו באירוע אחד חיובי ובאירוע אחד שלילי (אירוע משמעותי שעניין אתכם, הלהיב אתכם // הפריע לכם):
 - א. תארו אותו בקצרה והסבירו כיצד התמודד המורה עם הבעיות שהתעוררו בעת האירוע.
 - ב. כיצד הייתם מגיבים לאירוע זה ומתמודדים עימו במצב דומה?

דו"ח צפייה בעמית במהלך יום ההוראה

צפו בשיעור ורשמו תגובתכם / הערכתכם להיבטים הרשומים מטה, תוך התייסות להוראה טובה עפ"י הבנתכם:

1. פיתוח מדורג של משימות ההוראה [תדרוך, הרחבה, שיפור ויישום (רינק, 1985)]
2. מידת התאמת המשימות ללומדים;
3. תוצרי הלמידה בתחום הידע וההבנה, בתחום המוטורי, ובתחום החברתי.
4. התמקדו באירוע אחד חיובי ובאירוע אחד שלילי (אירוע משמעותי שעניין אתכם, הלהיב אתכם / הפריע לכם):
 - א. תארו אותו בקצרה והסבירו כיצד התמודד המורה עם הבעיות שהתעוררו במהלך האירוע!
 - ב. כיצד הייתם מגיבים לאירוע זה או מתמודדים עמו במצב דומה?

* דף קידוד פיתוח מדורג של תכנים (הררי 1994)

דו"ח צפייה בעמית במהלך יום הוראה

צפו בשיעור ורישמו את תגובתכם / הערתכם להיבטים הרשומים מטה, תוך התייחסות להוראה טובה עפ"י הבנתכם!

1. התקשורות המילוליות והלא מילוליות בין המורה לבין תלמידיו (שאלות, הנחיות):
 2. שימוש במשוב במטרה לספק ללומדים מידע על היבט אחד או על מספר היבטים הקשורים בביצועיהם בשיעור (מתן מידע, מתן חיזוק חיובי והגברת המוטיבציה אצל התלמיד);
 3. סוגי המשוב, כיוונים והשפעתם לשיפור הלמידה (ספציפי, כללי, ליחיד, לכיתה, כמות, איכות).
 4. התמקדו באירוע אחד חיובי ובאירוע אחד שלילי! (אירוע משמעותי שהלהיב אתכם / הפריע לכם).
 - א. תארו אותו בקצרה והסבירו כיצד התמודד המורה עם הקשיים שעלו בעת האירוע!
 - ב. כיצד הייתם מגיבים לאירוע זה או מתמודדים עמו במצב דומה?
- * דף צפייה רב תכליתי לאיסוף מידע בנושאי התדרוך ו/או משוב.